

CAPITOLUL I

CU UMBRELE STRĂBUNILOR PE PLAIURI DE LEGENDĂ

PE ARGEȘ ÎN SUS, apoi tot în sus pe Valea Vâlsanului, afluent din stânga al legendarului râu, la 18 km depărtare de prima cetate de scaun a Țării Românești, călătorul întâlnește localitatea Brăduleț, vechiul leagăn al Brătienilor, mici boieri de țară, care au stat, de-a lungul secolelor, de pază hotarelor și de sprijin domnitorilor, atâta timp cât aceștia și-au avut reședința la Curtea de Argeș. Despre ei, Nicolae Iorga scria că proveneau „din mica boierime munteană de lângă Olt, depozit permanent de îndrăzneală și inițiativă”.

Sub straja Carpaților și la adăpostul codrilor și-au aflat începutul, desigur, cu mult mai timpuriu decât atestă documentele, primii boiernași din Brătieni, strămoșii lui Dumitru Brătianu. Făcând parte din numărul mare al micilor boieri, multă vreme Brătienii au rămas în obscuritate, ieșind la iveală, în mod cert și cu ascendență

recunoscută, abia în secolul al XVII-lea, când apare frecvent numele de familie și se pot distinge de alți mulți mici dregători sau boiernași din aceeași localitate.

Pentru că, nefiind sftnici apropiați ai domnitorilor, deci boieri de Divan, Brătienii sunt foarte rar menționați în documente, și atunci numai ca martori în diverse pricini iscate între notabilitățile dimprejur sau în acte de danie, deci cu totul întâmplător. Din care cauză, este deosebit de anevoios de stabilit o ascendență sau o descendență sigură până la începutul secolului al XVII-lea.

Motive temeinice, care l-au determinat pe Ion I.C. Brătianu, târziu, după Primul Război Mondial, să cerceteze arhiva familiei și să se îndrepte spre o altă ramură de descendență a strămoșilor părintelui său, cea a boierilor din Șuici și Cepari, într-adevăr mari dregători ai Țării Românești, menționați ca atare în documente, la loc de frunte și cu înalte însărcinări primite de la domni înlăuntru și în afară. El a și procedat la stabilirea acestei descendențe, pe bază de documente, multe deja publicate în diversele colecții de izvoare.

Din aceste familii de mari boieri, posesori de domenii la Șuici, Cepari, apoi și la Tigveni, descind mai multe femei căsătorite cu Brătieni, precum Safta, fiica comisului Vlădescu, căsătorită cu logofătul Iene Brătianu, Safta, fiica clucerului Iordache Balotă, căsătorită cu șetrarul Iene Brătianu, bunica dinspre tată a lui Dumitru Brătianu, apoi Anastasia, din neamul Tigvenilor, căsătorită cu Dincă Brătianu. Stinse în linie directă masculină, în secolul al XVII-lea, unele mari familii de boieri din Șuici și Cepari s-au

contopit pe linie feminină în familiile Baloteștilor, Vlădeștilor, Tigvenilor și boiernașilor Brătieni, fiecare dintre aceștia revendicându-și, în mod legitim, ascendența și între boierii din Șuici și Cepari, unde au moștenit numeroase și bogate domenii. Astfel că, ascendența Brătienilor din secolul al XIX-lea este necesar de urmărit în toate ramurile de boieri amintiți, care au avut dese legături între ei, cele mai multe de căsătorie, locuind în aceeași arie geografică.

Mult mai dificil de urmărit în istoria țării sunt micii boieri din Brătieni, atât prin discontinuitatea datelor despre ei, cât și prin lipsa lor, aproape totală, de precizie, deoarece sunt menționați cu totul întâmplător, mai ales ca martori în diverse pricini, fără a se indica, de cele mai multe ori, ascendenții sau descendenții.

În imposibilitate de a desprinde legăturile de rudenie dintre toți Brătienii existenți și menționați în documente în secolul al XVI-lea, se pot aminti totuși numele lor și împrejurările care i-au scos la iveală din negura vremurilor, între aceștia fiind, desigur, și strămoșii direcți ai Brătienilor de mai târziu, când obișnuiesc să poarte nume de familie. Astfel, un prim document despre cei dintâi boieri din Brătieni este dat de Mihnea cel Rău, fiul lui Vlad Țepeș, în București, la 29 iulie 1508. Prin acest document se întărea lui Neagoe și fiilor săi, anume Brătian și Neag, lui Radu și fiilor săi, Stanciu, Șerban și Frâncu, jumătate din satul Brătianii de lângă Brădet, fiindu-le „veche și dreaptă ocină și dedină”. Întărirea de posesiune avea loc în urma unei judecăți cu călugării de la mănăstirea Brădet, litigii ce vor continua de-a lungul secolelor, procese de hotărnicii cu călugării acestei mănăstiri având

loc până târziu, în secolul al XVIII-lea, menționați fiind boiernașii și moșnenii din Brătienii de la Brădet, adică Brătienii de Sus, spre deosebire de Brătienii de Jos, un alt sat. La finele secolului al XIX-lea cele două sate s-au contopit într-unul singur, Brătieni, care, unindu-se cu Galeșul, alcătuiau comuna Brătieni-Galeșul, la 42 km spre nord distanță de Pitești, reședința județului.

Un „Brătian din Brătiani”, desigur fiul lui Neagoe, era martor la întocmirea diatei Mariei-Magdalena, văduva lui Baldovin din Golești, la 26 august 1526, alături de un alt boier din Brătieni, anume Dragomir Căul, și el moștenitor în aceeași localitate. Acestui Dragomir Căul din Brătieni, fiul lui Mogoș, îi întărea Radu Paisie, la 13 iulie 1535, precum și lui Voicu, Turcu și Ducă, trei părți din Brătienii de Sus. Ei erau, de asemenea, în litigii cu călugării de la mănăstirea Brădet. Dragomir mai fusese menționat ca martor la un act de danie din 6 iulie 1526.

Brătian din Brătiani mai este amintit într-un document din 18 aprilie 1535, prin care Vlad Vintilă confirma posesiunea spătarului Dan și urmașilor săi, asupra satului Ciurilești, prin judecată cu Brătian și cu cetașii lui, stabilindu-se ca acesta din urmă să nu mai aibă nici un amestec pe viitor în sus-numitul sat. Altor mici boieri, precum Voicu, Ghiurman, Roșca și Radu, cu urmașii lor, le întărea Mircea Ciobanul, în aprilie 1545, posesiuni în satele Brătienii de Sus și Groși. Și, astfel, treptat, prin trecerea anilor, se întâlnesc în documente boierii din Brătieni, antecesori ai celor din secolul al XVII-lea, stabiliți cu certitudine ca străbuni ai Brătienilor din secolul al XIX-lea. Un Badea din Brătiani era martor la vânzarea unei moșii în ziua de 19 ianuarie 1572.

Nu este lămurit în ce măsură și pe ce baze documentare a putut stabili Sabina Cantacuzino, în cunoscuta sa lucrare: Din viața familiei Brătianu, că primul Brătianu cunoscut în istorie ar fi Eftimie pitarul din Brătieni, desigur, viețuitor nu mai târziu de a doua jumătate a secolului al XVI-lea, pentru că presupusul său fiu, Dima, căsătorit cu Stanca, fiica lui Oprea logofătul, cumpăra moșie la Șuici în 1570.

La 18 octombrie 1622, jupânul Dima din Brătieni era martor la vânzarea unor rumâni și delnițe. Următorul este căpitanul Ene, fiul lui Dima din Brătieni, apoi fiul său, pârcălabul Enache, care poartă numele de familie Brătianu.

La începutul secolului al XVII-lea mai sunt menționați în documente și alți boieri din Brătieni, precum: Iane paharnicul, într-un document din 28 iunie 1625, Marco, boier jurător la 16 februarie 1617, Șerban, martor la o înfrățire în 1619, Văsâi logofătul, martor la 20 septembrie 1619, Stoica logofăt, care a scris un act de danie în ziua de 23 mai 1620. Interesant de reținut că logofătul Văsâi din Brătieni, decedat fără urmași, lăsa nepoatei sale Eftana și soțului ei moșii la Brătieni și Brătienii de Jos, Mușetești și Leurdeni. Unchii Eftanei, Stanciu și Lăudat din Brătieni, nepoți de frate ai lui Mogoș din Brătieni, altul decât mai sus-pomenitul tată al lui Dragomir Căul, au cerut partea acestuia, dar domnitorul Radu Mihnea le-a refuzat-o, întărind posesiunea asupra întregii averi a logofătului Văsâi nepoatei sale Eftana. Marco din Brătieni mai este menționat cu rangul de paharnic, cumpărând un copil de țigan la 12 noiembrie 1622, și, ca martor, la 14 decembrie 1623.

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, documentele menționează, în continuare,

numele altor boieri din Brătieni. Dar, aceștia nu mai sunt, în mod cert, străbuni ai Brătienilor, ci poate numai rude sau contemporani de-ai lor. Între ei este și un anume „Eftimie, feciorul Radului logofăt ot Brătieni”, pomenit într-un document din 18 iunie 1672. La 23 iunie 1677 același Eftimie, fiul lui Radu logofătul din Brătienii de Sus, vindea o țigancă lui Tudoran din Aninoasa. De data aceasta, între martorii la întocmirea zapisului era și „Enache pârčalabul sin lane iuzbașa ot Brătieni”, adică fiul căpitanului Iene, strămoșul Brătienilor. Aceste Ienache (Ienache, Enache), fiul lui Iane iuzbașa din Brătieni, asista tot ca martor, împreună cu Mușat logofătul din Brătieni și frații săi Vasile și Eftimie, la vânzarea moșiei Turburea în ziua de 30 martie 1683.

Pârčalabul Enache (Ienachie) Brătianu se stingea din viață în anul 1723. La 8 octombrie, același an, avea loc împărțirea viilor între cei trei fii ai săi, anume Iane (Iene, Ene), Oancea și Iordache „fiind și alți boiari și oameni buni și vecini” de față. Cel mai mic, Iordache, „și-au luat partea unde i-au plăcut”, potrivit unui vechi obicei românesc. La fel ca tatăl lor, cei trei frați Brătianu erau boieri mazili, adică de rang inferior, rămași fără slujbe, care plăteau bir în cadrul categoriilor privilegiate denumite bresle de către vistierie. Astfel, dintr-un document din 20 iunie 1748, semnat de marele vistier Barbu Văcărescu, se menționa că: „Iane și cu frații lui, Oancea și Iordache Brătianu, sunt feciorii lui Ienachie Brătianu și după moartea tătănă-său au tras bir tot la boiarii mazâli până acum și și acum. De vreme ce tatăl lor au tras dajde la boiarii mazâli, așijderea și ei după moartea tătănă-său, fiind mazâli vechi, s-au așezat și acum

iarăși la brasla boiarilor mazâli, dându-le și această carte de adevărință”.

Dintr-un document din 4 iulie 1749, intitulat Cartea de alegere a satului Brătienii, adică de hotărnicie, rezultă că cei trei frați: Iene logofătul, Oancea și Iordache erau „boiernași Brătieni”, spre a se deosebi de moșnenii Brătieni, precum popa Dumitru, popa Badea, Oancea pârcălab etc. Anterior, moșia fusese delimitată în două „între moșnenii Brătieni și între boiernașii Brătieni”, rămânând însă nedelimitată partea ce aparținea mănăstirii Brădet. Prin hrisov, dat din porunca lui Grigore al II-lea Ghica, la 4 iulie 1749, se delimita și partea mănăstirii, ca toate cele trei părți să fie stăpânite „cu pace unul de cătră altul”.

Primul născut al pârcălabului Enache Brătianu, logofătul Ene, zapciu la banii ploconului bairamului în 1727, înceta din viață în anul 1776. El fusese căsătorit cu Safta, fiica comisului Vlădescu. A avut trei fii: șetrarul Ene (Iene) Brătanu, căsătorit cu Safta, fiica clucerului Iordache Balotă, Constantin și Grigore. La 20 august 1782, Constantin Brătianu și fratele său Iene se judecau cu egumenul mănăstirii Argeș pentru o delimitare defectuoasă, în defavoarea lor, a unei moșii din hotarul Mușeteștilor. Încă, în februarie 1796, Ene Brătianu trimitea jalbă domnitorului Alexandru Moruzi referitoare la pricina ce avea cu episcopul de Argeș în privința moșiei Mușetești, luată din stăpânirea sa după moartea tatălui. Cercetând pricina reclamată de Ene Brătianu, Gheorghe paharnicul și Scarlat medelnicerul, ispravnicii județului Argeș, înaintau un raport către domn. Reclamația avea ca obiect îndreptarea hotărniciei, spre a include la partea ce revenea lui Ene un

vad de moară și o cârciumă. Raportul stabilea că „Brătianul să cunoaște fără de nici un temei de mai multă stăpânire”.

Încă din vechime, boiernașii Brătieni au avut dese și repetate litigii cu călugării mănăstirii Brădet, apoi cu egumenul mănăstirii Argeș și cu episcopul de Argeș în privința unor rupturi din moșiile lor, săvârșite îndeosebi cu prilejul unor decesuri și intrare în posesiune a urmașilor. Cu mare dificultate au reușit, de-a lungul secolelor, să-și păstreze domeniile, dovedind dârzenie, curaj și tenacitate în apărarea drepturilor lor.

Ene Brătianu, mare logofăt la vistierie în 1804, șetrar în 1805, a devenit, apoi, vătaf al plaiului Loviștei. Din căsătoria sa cu Safta Balotă au rezultat patru fii: Toma, Dincă, Ioniță și Mihai și patru fiice: Safta, Uța, Tița și Sultana. Dincă Brătianu s-a căsătorit cu Anastasia (Sica), fiica lui Costin Tigveanu, o a treia femeie din neamul străvechilor boieri de la Șuici, Ceparari și Tigveni intrată în familia Brătienilor. Se cuvine, așadar, o retrospectivă asupra acestor renumiți boieri, decăzuți în secolul al XVII-lea, unii decedați fără moștenitori direcți, pe linie masculină, dar contoși, pe linie feminină în alte vestite familii de boieri munteni, precum: Balotă, Vlădescu, Tigvenii și Brătienii.

În sus, pe apa Topologului, afluent pe stânga al Oltului, se înșiră, începând din sud spre nord, Tigvenii, Cepararii și Șuicii, la o distanță de 31-35 km de Pitești. Astăzi, Tigvenii includ și satul Vlădești, Cepararii și satul Morăști, iar Șuicii și satele Rudeni și Valea Calului, numiri ce se vor regăsi în documente. Spre nord de aceste localități, se întinde, până spre județul Sibiu, Sălătrucul, veche localitate din plaiul Loviștei, cel atât de mult străbătut și stăpânit de străbunii Brătienilor.

CUPRINS

Argument	5
<i>Cuvânt înainte</i>	7
Capitolul I	9
CU UMBRELE STRĂBUNILOR PE PLAIURI DE LEGENDĂ	9
Capitolul II	32
PRIN PASIUNEA CUNOAȘTERII LA ÎNȚELEGEREA ROSTURILOR SUPREME ALE VIEȚII	32
Capitolul III	83
SPRE EMANCIPARE NAȚIONAL-STATALĂ PRIN ACȚIUNE REVOLUȚIONARĂ CON- TRA TIRANIEI ȘI ABSOLUTISMULUI	83
Capitolul IV	124
UN PROEMINENT MILITANT PENTRU UNITATEA NAȚIONALĂ ȘI SOLIDARITATEA POPOARELOR OPRIMATE	124

Capitolul V	208
PRIN ÎNFRÂNGEREA RUSIEI, SPRE ABOLIREA PROTECTORATULUI ȘI A VECHIULUI REGIM POLITIC ÎN PRINCIPATELE ROMÂNE	208
Capitolul VI	287
ÎNTRE ÎNTEMEIETORII ROMÂNIEI MODERNE	287
Capitolul VII	337
VIRTUȚILE DIPLOMAȚIEI ÎN FOLOSUL CONSOLIDĂRII STATALE ȘI OBȚINERII INDEPENDENȚEI	337
Capitolul VIII	415
UN ROMANTIC ÎNTÂRZIAT ÎNTR-O LUME DOMINATĂ DE PRAGMATISM	415
Bibliografie	491